

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
सांख्ययोगविद्याशाखा
शास्त्रिप्रथमवर्षस्य पाठ्यक्रमः

कक्षा	सत्रार्थम्	पत्रसङ्केतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट	यूनिट	होरा
शास्त्रिप्रथमवर्षम्	प्रथमम्	DSCC 1	आधारग्रन्थः- 1.भारतीयदर्शनम् 2. सांख्यकारिका (गौडपादभाष्यम्)			
			प्रस्तावना- प्राणिमात्रस्य सततं सुखेच्छा भवति स्वाभाविकी, परं लौकिकैरूपायैर्न सम्भवति निरतिशयसुखप्राप्तिः। अतस्तदुपलब्धये तत्त्वज्ञानं भवति श्रेयस्करमिति मन्यन्ते विद्वांसः। एवञ्च भारतीयतत्त्वज्ञानस्योद्गमविकाशयोः अनुसन्धानाय वेदानां परिशीलनं नितान्तमावश्यकम्, यतो हि वेदाः भारतीयसंस्कृतेः दर्शनस्य च प्राणाः। वैदिकरहस्योद्घाटनाय यथार्थज्ञानाय दर्शनशास्त्राणामध्ययनं सहायकम् अकल्पनीयञ्च वर्तते इति सर्वैः मुक्तस्वरेण स्वीक्रियते। भारतीयदर्शनेषु महर्षिकपिलप्रणित-सांख्यदर्शनमतीवप्राचीनप्रामाणिकञ्च वर्तते। औपनिषत्सु दर्शनेषु सांख्यदर्शनं सातिशयेन च प्रथते इति विद्याशाखासु तच्छास्त्राध्ययनावसरं लभते इत्यस्मात् हेतोः सांख्यदर्शनं छात्राणां समाजस्य च महदुपकाराय कल्पते।			
			उद्देश्यम् – ● भारतीयदर्शनानां परिचयप्रदानम्। ● दर्शनपरम्परायाः विविधविभागानां च परिचयप्रदानम्। ● सर्वप्राचीनसांख्यदर्शनस्य मौलिकसिद्धान्तानां अवगतिः।			
शास्त्रिप्रथमवर्षम्	प्रथमसत्रार्थम्	DSCC 1 भारतीयदर्शनानां परिचयः ईश्वरकृष्णविरचित सांख्यकारिका (गौडपादभाष्यम्)	1. षडास्तिकदर्शनानां परिचयः - (न्याय-वैशेषिक-सांख्य-योग-मीमांसा-वेदान्तदर्शनानां संक्षिप्तपरिचयः)	1	1	16-20
			2. षड्-नास्तिकदर्शनानां परिचयः - (चार्वाक-जैन-बौद्धदर्शनानां संक्षिप्तपरिचयः)	1	1	16-20
			3. सांख्यसिद्धान्तपरिचयः- (त्रिविधदुःखं, सांख्यतत्त्वानां विभागः, विवेकज्ञानम्, प्रकृतिकारणवादः, प्रमाणप्रयोजनम्, त्रिविधप्रमाणञ्च)	1	1	16-20
			4. सत्कार्यवादः, अष्टधा अनुपलब्धिः, व्यक्ताव्यक्तयोः साधर्म्यं वैधर्म्यं, प्रकृतिसिद्धिः, पुरुषसिद्धिः, पुरुषबहुत्वसिद्धिः।	1	1	16-20

फलितांशः –

- दर्शनानां परिचयप्राप्तौ मानवस्य मनोबुद्ध्या विशुद्धाः विकसिताः भवेयुः।
- दर्शनपरम्परायाः विविधविभागानां अधिगमेन अध्येतृणां मेधापाटव्यं प्रकटीभवति।
- सर्वप्राचीनसांख्यदर्शनस्य मौलिकसिद्धान्तानां ज्ञानं भविष्यति।

संगतिः- सांख्ययोगदर्शनयोः समानतन्त्रत्वात् प्राकरणिकतया योगदर्शनमपिSध्येतव्यमिति हेतोः द्वितीयपत्रस्य सन्निवेशनं अध्येतृणां कृते उपकाराय कल्पते।

अध्ययनस्य योग्यता- प्राक्शास्त्री 10+02 समकक्षा च परीक्षा उत्तीर्णा स्यात् ।

बोधनप्रक्रिया- व्याख्यात्मकविधिः, विवरणात्मकविधिश्च

सहायकसन्दर्भग्रन्थाः-

01. सांख्यकारिका गौडपादभाष्यम्, चौखम्भाप्रकाशन वाराणसी
- 02 भारतीयदर्शनम् चौखम्भाप्रकाशन वाराणसी
03. सांख्यसूत्रम् चौखम्भाप्रकाशन वाराणसी
04. सांख्यतत्त्वविवेचनम् चौखम्भाप्रकाशन वाराणसी
05. सर्वदर्शनसग्रहः चौखम्भाप्रकाशन वाराणसी
06. षड्दर्शनसमुच्चयः चौखम्भाप्रकाशन वाराणसी

प्रश्नपत्रप्रारूपम्- प्रश्नपत्रे खण्डत्रयं भवति । प्रथमखण्डे अतिलधूत्तरीयः द्वितीयखण्डे लधूत्तरीयः तृतीयखण्डे दीर्घोत्तरीयश्च ।

परीक्षाप्रणाली - सत्रार्द्धपरीक्षा

मूल्यांकनप्रक्रिया- मूल्यंककनप्रक्रिया द्विधा वर्तते आन्तरिकमूल्यंककनं बाह्यमूल्यंककनञ्च

परीक्षामाध्यमः- संस्कृतम्

- निर्धारितपाठ्यक्रमः-1.भारतीयदर्शनम्
2. सांख्यकारिका (गौडपादभाष्यम्)

		<p style="text-align: center;">DSCC2 राजमार्तण्डटीका समाधिपादः</p>	आधारग्रन्थः- राजमार्तण्डटीका समाधिपादः			
			प्रस्तावना-- भारतीयसंस्कृतेः प्रतीकविशेषस्य योगदर्शनस्य अध्यात्मसम्पदव्यतिरेकादनन्यत् सामान्यं महत्त्वं सर्वसम्मतं वरीवर्ति। योगाभ्यासेन छात्रेषु अलौकिकशक्तीनामाविर्भावो भवति। मानसबलसम्पन्नाः योगिनो अनायासेन अचिन्त्यानि अपि कर्माणि कर्तुं समर्थाः भवन्ति। तदर्थं अस्य पाठस्य समावेशः छात्रहिताय समाजहिताय च कल्पते।			
			उद्देश्यम्-समाहितचेत्तसां कृते योगप्राप्त्युपायो निरूपणम्।			
			1. समाधिपादः (आदितः द्वादशसूत्रं यावत्)	1	1	16-20
			2. समाधिपादः (त्रयोदशसूत्रादारभ्य सप्तविंशत्सूत्रं यावत्)	1	1	16-20
		3. समाधिपादः (अष्टाविंशतिसूत्रादारभ्य पञ्चत्रिंशत्सूत्रं यावत्)	1	1	16-20	
		4. समाधिपादः (षडत्रिंशद्सूत्रादारभ्य पादसमाप्तिं यावत्)	1	1	16-20	
		<p>➤ फलितांशः—चित्तस्वरूपं, चित्तावस्था, चित्तवृत्तिः, निरोधः, अभ्यासवैराग्ये, ईश्वरप्रणिधानम्, योगान्तरायाः, परिकर्माणि समापत्यादियौगिकसिद्धान्तेषु छात्राः अवगताः दक्षाः च भविष्यन्ति।</p> <p>➤ संगतिः- योगशास्त्रस्य सिद्धान्तपरिज्ञानानन्तरं प्रामुख्येन प्रमेयतत्त्वानि परिगणयतः सांख्यशास्त्रस्यापि चर्चायाः अस्त्यवसर इति पत्रान्तरस्य योजनं जिज्ञासोः जिज्ञासासाफल्याय कल्पते।</p>				
		अध्ययनस्य योग्यता- प्राक्शास्त्री 10+02 समकक्षा च परीक्षा उत्तीर्णा स्यात् ।				
		बोधनप्रक्रिया- व्याख्यात्मकविधिः, विवरणात्मकविधिश्च				
सहायकसन्दर्भग्रन्थाः-						
01. पातञ्जलयोगदर्शनम्	चौखम्भाप्रकाशन वाराणसी					
02. योगवार्तिकम्	चौखम्भाप्रकाशन वाराणसी					
03. तत्त्ववैशारदी	चौखम्भाप्रकाशन वाराणसी					
04. योग उपनिशद	प्रतिभा प्रकाशक प्रेमनगर नई दिल्ली 11007					
05. योगत्नावली	चौखम्भाप्रकाशन वाराणसी					
प्रश्नपत्रप्रारूपम्- प्रश्नपत्रे खण्डत्रयं भवति । प्रथमखण्डे अतिलधूत्तरीयः द्वितीयखण्डे लधूत्तरीयः तृतीयखण्डे दीर्घोत्तरीयश्च ।						
परीक्षाप्रणाली - सत्रार्द्धपरीक्षा						
मूल्यांकनप्रक्रिया- मूल्यांकनप्रक्रिया द्विधा वर्तते। आन्तरिकमूल्यांकनं बाह्यमूल्यांकनञ्च						
परीक्षामाध्यमः- संस्कृतम्						
निर्धारितपाठ्यक्रमः- राजमार्तण्डटीका समाधिपादः						